

मुकेश - भाग २

दरम्यान हयाच काळात मुकेशची राज कपूरशी गाठ पडली आणि 'आग' चित्रपटापासून पुढे आर.के. फिल्मसचा पार्श्वगायक म्हणून तो गाऊ लागला. सुरुवातीच्या दिवसांत हे संबंध थोडे बेभरवशाचेच होते, कारण राज कपूर स्वतःशी मन्ना डे यांचाही आवाज पडताळून पाहत असत. परंतु अखेर त्यांचा मुकेशशीच संबंध जुळला. पुढे त्या दोघांनी एकत्रितपणे एव्हढी गाणी म्हटली की राज कपूर 'मुकेश माझा आत्माच आहे' असे नेहमीच म्हणत असत. राज कपूरच्या 'जागते रहो' या चित्रपटात मोतीलालवर चित्रित केलेले 'जिंदगी ख्वाब है' हे अविस्मरणीय गाणे मुकेशनेच गायले आहे.

आर. के. फिल्मसच्या 'आग' आणि 'बरसात' पासून हयाच निर्मात्यासाठी तसेच इतरत्रही पन्नास व साठच्या दशकात आणि 'कभी कभी' सारखी सत्तरच्या दशकात अशा प्रकारे मुकेशने सुरेख श्रवणीय गाणी सादर केली. आर. के. फिल्मसशीच संलग्न असलेल्या शंकर जयकिशन हयांच्या सोबत आर. के. बॅनरखाली तसेच इतरत्रही बराच काळ काम केले. हयासारखेच आर. के. कॅम्पच्या बाहेरही दुसऱ्या संगीतकारांसमवेत काम केले. त्याच्या आवाजाचा विलक्षण पल्ला आणि पोत असंच लोकांना दिलखेचक वाटत असे. संगीतप्रेमी आणि जाणकार राज कपूरना देखील धन्यवाद दिले पाहिजेत. कारण त्यांच्यामुळे मुकेश यांची गाणी जगभरात तसेच राजकपूर यांचे प्रचंड आकर्षण असलेल्या सोव्हिएट रशिया मध्ये भरपूर लोकप्रिय झाली.

चिनी लोकांनाही मुकेश यांची ओळख होती आणि त्यांनाही त्यांचा आवाज आवडत असे. एकदा चिनी पंतप्रधान चौ एन् लाय् हे मुंबईला आलेले असताना त्यांच्या आणि त्यांच्या प्रतिनिधी मंडळाच्या

सन्मानार्थ राज्यपाल (एम्. सी. छागला) यांच्या बंगल्यावर स्वागत समारंभ आयोजित केला होता. गाणी सुरु असताना त्या पंतप्रधानांनी एका गाण्याची फर्माईश केली. ते गाणे होते 'आवारा हूँ'. परंतु ह्या कार्यक्रमाचे गायक होते तलत मेहमूद आणि गीता दत्त! आता काय करावे असा प्रश्न संयोजकांना पडला. अर्थातच ते गाणे तलतच्या शैलीचे तर नव्हतेच तसेच तलत आणि गीता दत्तना ते पाठही नव्हते. मग त्या वेळचे 'फिल्मफेअर'चे सर्वेसर्वा आणि एक हरहुन्नरी व्यक्तिमत्त्व जे. सी. जैन यांचा तलतने सल्ला घेतला. त्यांना कल्पना सुचली. तलत व गीता दोघांनी 'आवारा हूँ'च्या पहिल्या दोन ओळी व्यवस्थित म्हटल्या आणि नंतर त्याच चालीत व त्याच ठेक्यात दुसऱ्याच गाण्याचा अंतरा म्हटला. हे सगळं तीन मिनिटं चाललं. एका महत्त्वाच्या पाहुण्यांसाठी तलत आणि गीताने गायलेलं हे मुकेशचं गाणं नक्कीच संग्राह्य ठरलं असतं.

आणखी एका राष्ट्रप्रमुखाला म्हणजे बेनझीर भुत्तो यांना मुकेशच्या आवाजाची गोडी का वाटावी बरं ? कारण त्यांना भारतीयांबद्दल आदरही नव्हता आणि त्यांची स्तुती करण्याबाबतीतही त्या कंजूषच असत. त्या अनेकदा आपल्या गाडीत मुकेशची गाणी ऐकत असत. पंतप्रधानपदाचा डोक्यावरील भार हलका करण्यासाठी बहुधा त्या हे करत असाव्यात.

परंतु केवळ राष्ट्रप्रमुखच नव्हे तर सर्वसामान्य मानसाच्या हृदयाला भिडतील अशीच मुकेशची गाणी होती.

(क्रमशः)

- माणेक प्रेमचंद

('Yesterday's Melodies Today's Memories' या पुस्तकातून.)

NOTE: Among the many things India can be proud about is the wonderful music that was made in the Hindi cinema of yesteryear. Songs that touched (and still touch) the hearts of many millions of people who understand Hindustani. No matter where we were, inside or outside the country, and whether we were old or young, rich or poor, fat or thin, there were songs that kept us enjoying them. Or making life more bearable, at the least. “Yesterday's Melodies Today's Memories” is a biographical salute to all the main singers, composers, and songwriters who put out these melodies, from the start in 1931, till about 1970.

Manek Premchand's second book was “Musical Moments From Hindi Films”, which celebrated 75 years of sound (and music) in Hindi Films. The author next wrote another music book called “Romancing The Song”, which traces the history and changing face of lyrics in Hindi Cinema, right from 1931 till now.

After that, he wrote a third of the biography of the santoor maestro Pandit Shiv Kumar Sharma, outlining in some details the great musician's role in Hindi cinema, both as an instrumentalist and a composer.

His latest book "Talat Mahmood, The Velvet Voice" was released in May 2015. To buy his books, or otherwise write to the author, his email address is manekpremchand@gmail.com